

BRANIČ 1/1999

Kosta MESARVIĆ, advokat u Beogradu :

PREINAČENJE TUŽBE U SPOROVIMA ZBOG SMETANJA POSEDA

Mr. Žarko Andjelić, advokat:

MORALNA PRAVA AUTORA PRAVO SLEĐENJA

Kosta MESARVIĆ, advokat u Beogradu

PREINAČENJE TUŽBE U SPOROVIMA ZBOG SMETANJA POSEDA

Tužba je preinačena kada tužilac u pokrenutom parničnom postupku izmeni neke od bitnih elemenata tužbe koju je podneo, tako da izmenjena tužba nije više istovetna sa prvobitnom. Bitni elementi tužbe su: parnične stranke, tužbeni zahtev i osnov. Dovoljna je izmena jednog od bitnih elemenata pa da nastupi preinačenje tužbe.

Mogućnost za ovu parničnu radnju predviđena je odredbama čl. 190-192. ZPP.

Odredba čl. 438. ZPP predviđa da će se u parnicama zbog smetanja poseda primenjivati odredbe ovoga zakona. To znači, da se podneta tužba zbog smetanja poseda može preinačiti kao i sve ostale.

Razlika kod ovoga preinačenja tužbe je jedino u tome, što se može samo preinačiti pod uslovima predviđenim u čl. 77. Zakona o svojinskopравnim odnosima, tj. u roku od 30 dana od dana saznanja za smetanje i učinioca a najkasnije u roku od godinu dana od nastalog smetanja.

Tužba zbog smetanja poseda može se preinačiti kako objektivno tako i subjektivno.

Objektivno preinačenje tužbe. Kod sporova zbog smetanja poseda s obzirom na njihovu specifičnost u pogledu roka blagovremenosti tužbe, preinačenje tužbe u bilo kom obliku znatno se komplikuje kada tužilac u tužbi postavi jedan tužbeni zahtev, a u toku postupka, uz postojeći istakne još jedan tužbeni zahtev (drugi čin smetanja poseda), pa se u konkretnom slučaju radi o preinačenju tužbe isticanjem drugoga zahteva uz već postojeći.

Kako se kod tužbe zbog smetanja poseda mora voditi računa o roku za blagovremenost podnete tužbe, to se i u slučaju, kada se uz postojeći zahtev, istakne još jedan takođe mora voditi računa i o roku blagovremenosti za oba tužbena zahteva.

Blagovremenost prvoga zahteva će se računati od dana podnošenja tužbe a blagovremenost istaknutog drugog zahteva računati se od dana kada je on postavljen u toku postupka, odnosno od kada je preinačena tužba, tako što je uz postojeći čin smetanja istaknut i drugi. Blagovremenost novog smetanja računati se u vremenskom periodu od dana kada je nastalo novo smetanje poseda, odn. kada se saznalo za učinioca i čin smetanja, pa do dana kada je novi tužbeni zahtev postavljen uz već postojeći. Za ovakav stav opredelila se i naša sudska praksa.

"Svako ponovljeno smetanje poseda stvari ili prava predstavlja poseban akt smetanja poseda, pa se u istoj parnici sve do njenog zaključenja, tužba može preinačiti isticanjem novog tužbenog zahteva za utvrđivanje ponovljenog smetanja pod uslovima da je podneta u roku iz čl. 77. Zakona o osnovnim svojinskopравnim odnosima". (Pravno shvatanje građanskog odeljenja Vrhovnog suda Srbije na sednici od 18. IX. 1979. g.)

Potpuno je drugačija situacija kada se menja čin smetanja poseda i na taj način vrši preinačenje tužbenog zahteva. Dakle, kada tužilac u toku postupka izvrši preinačenje tužbenog zahteva promenom istovetnosti tužbenog zahteva jer je promenio čin smetanja poseda.

Rok za blagovremenost tužbe zbog smetanja poseda računati se od dana kada je nastalo smetanje odn. kada se saznalo za učinioca i smetanje, pa do postavljenog promenjenog tužbenog zahteva odn. do dana kada je promenjena istovetnost zahteva za smetanje.

U praksi se tada često, zbog dužine trajanja postupka kod suda dešava da preinačeni tužbeni zahtev bude neblagovremen, pa će se u takvim slučajevima tužba odbaciti.

Subjektivno preinačenje tužbe. Subjektivno preinačenje tužbenog zahteva postoji kada tužilac do zaključenja glavne rasprave svoju tužbu preinači tako što umesto prvobitnog tuženog tuži drugo lice (čl. 192. ZPP).

U parnicama zbog smetanja poseda, s obzirom da postoje rokovi za blagovremenost tužbe, kao i kod objektivnog preinačenja, postavlja se takođe pitanje u pogledu računanja roka blagovremenosti.

Kada u parnici zbog smetanja poseda tužilac u toku parnice preinači tužbu tako da umesto prvobitnog tuženika označi novog tuženika, i kad novotuženi pristane na preinačenje tužbe (subjektivno preinačenje) i uključi se u spor, blagovremenost tužbe ceni se prema danu kada je tužba podneta protiv prvobitno tuženog, a ne od dana kada je tužilac preinačio tužbu. A ukoliko je došlo do proteka, kako subjektivnog tako i objektivnog roka, to će se u tom slučaju tužba odbaciti kao neblagovremena.

To bi bilo uglavnom sve što bi se moglo kazati o preinačenju tužbe u sporovima zbog smetanja poseda. Spornih pitanja u ovom domenu ima još dosta, pa se nadamo da će ovo naše izlaganje biti koristan doprinos za naše pravnike praktičare za dalju diskusiju o predmetnoj temi i pronalaženje novih adekvatnih rešenja.

XLII KONGRES MUA
NICA, 1998

MORALNA PRAVA AUTORA PRAVO SLEDJENJA

Mr. Žarko Andjelić, advokat

Novi jugoslovenski Zakon o autorskom i srodnim pravima stupio je na snagu 23. maja 1998. godine. Donošenjem pomenutog zakona prestao je da važi Zakon o autorskom pravu iz 1978. godine, kao i njegove novele iz 1986. godine i 1990. godine. Donošenje novog zakona bilo je pre svega diktirano državno statusnim promenama, odnosno prestankom postojanja SFRJ i nastankom SRJ, kao i potrebom da se materija autorskog prava uskladi sa opšteprihvaćenim rešenjima u ovoj oblasti, a prema preporukama WIPO - Svetske organizacije za intelektualnu svojinu, propisima Svetske trgovinske organizacije – GATT i direktivama EZ.

U odnosu na prethodni zakon, novi zakon je sveobuhvatniji, pre svega utoliko što po prvi put u Jugoslaviji donosi i zakonske odredbe o zaštiti četiri srodna prava, prava proizvođača fonograma, prava proizvođača videograma, prava proizvođača emisija i prava proizvođača baza podataka, kao što reguliše i pitanje kolektivnog ostvarivanja autorskog i srodnih prava.

Za razliku od prethodnog zakona, koji je definiciju autorskih moralnih prava dao prilično uopšteno u čl. 28, da bi u sledećih nekoliko članova nedovljno sistematično razradio sadržinu i ovlašćenja koja proističu iz moralnih prava autora, novi Zakon o autorskim i srodnim pravima reguliše ovu materiju na veoma pregledan i sistematičan način.

Moralna prava autora

Moralna prava autora prema novom Zakonu su:

- *Pravo paterniteta*
- *Pravo na naznačenje imena*
- *Pravo objavljivanja*
- *Pravo na zaštitu integriteta dela*
- *Pravo na suprostavljanje nedostojnom iskorišćavanju dela*

Pravo paterniteta – kao jedno od minimalnih konvencijskih prava regulisano je u čl. 14. Zakona.

Pravo na naznačenje imena – kao pravo koje je praktično izvedeno iz osnovnog prava paterniteta definisano je u čl. 15. Zakona.

Pravo objavljivanja – iako je po definiciji i suštini moralno pravo, ovo pravo izvesno ima i imovinsko-pravni karakter za autora. Naravno, ako voljom autora delo uopšte ne bude objavljeno, izostaju i imovinsko-pravne komponente ovog prava. Iz formulacije čl. 16. novog Zakona o autorskom i srodnim pravima, može se zaključiti da se zakonodavac opredelio za takozvani širi pojam objavljivanja, jer je autoru ostavio mogućnost ne samo da odlučuje da li će delo objaviti, već i da odredi način na koji će svoje delo učiniti dostupnim javnosti. Naravno, radi se o prvom objavljivanju autorskog dela, što predstavlja jedno od isključivih prava autora. U novom Zakonu, za razliku od načina na koji je ovo pravo autora bilo regulisano u Zakonu o autorskom pravu iz 1978. godine, pored prava na objavljivanje dela, kao isključivo pravo autora izvedeno je i pravo da do trenutka prvog objavljivanja dela, samo autor može da javno daje obaveštenja o sadržini dela ili da opisuje svoje delo.

Inače, u ranijem Zakonu o autorskom pravu, pravu objavljivanja, bio je dat isključivo imovinsko-pravni karakter. Ne samo zbog toga što ovo pravo nije bilo obuhvaćeno čl. 28., u kome su taksativno nabrojana autorska moralna prava, već je pravo objavljivanja bilo regulisano u čl. 31. u kome se govori o iskorišćavanju autorskog dela.

Pravo na zaštitu integriteta dela – u sebi sadrži, ovlašćenje autora da se suprostavlja izmenama njegovog autorskog dela od strane drugih lica, kao i ovlašćenje da sam vrši izmene svog dela i daje dozvolu za njegovu preradu. Dajući autoru isključivo pravo da štiti integritet svog dela uz navodjenje samo nekoliko mogućih načina povrede celovitosti dela, zakonodavac je ovo pravo autora od velikog značaja regulisao na ekstenzivan način, tako što je ostavio prostor da sudska praksa primenom ovog Zakona utvrđuje i druge eventualne vidove narušavanja integriteta autorskog dela.

Pravo na suprostavljanje nedostojnom iskorišćavanju dela – dok zakoni o autorskom pravu nekih drugih zemalja, kao i raniji jugoslovenski Zakon o autorskom pravu iz 1978. godine, a i neki autori u pravnoj teoriji, pravo na čast i ugled autora smatraju jedinstvenim pravom na poštovanje integriteta dela i ličnosti autora, novi Zakon o autorskom i srodnim pravima izdvaja u čl. 18. ovo isključivo pravo, kao posebno moralno pravo autora.

Prenos moralnih prava autora

Prenos nasledjivanjem – nasledjivanje autorskog prava regulisano je posebnim propisima koji se odnose na nasledno pravo u celini. Zakonom o autorskom i srodnim pravima regulisan je obim prenosa moralnih prava autora. Tako je u čl. 52. Zakona predviđeno da naslednici mogu vršiti sva ovlašćenja, osim onih koja predstavljaju *pozitivni prerogativ* moralnog prava autora odnosno, *objavljivanje neobjavljenog dela ako je to autor zabranio* i *izmena samog autorskog dela*. Ovakvo rešenje sadrži u sebi obavezu naslednika da u slučaju spora dokazuju činjenicu da je autor – ostavilac za života zabranio objavljivanje svog neobjavljenog dela.

Odredjena ovlašćenja koja se odnose na moralna prava autora mogu nakon autorove smrti, pored naslednika da vrše i udruženja autora kao i neke druge institucije. U čl. 100. istog Zakona, zakonodavac je proširio krug lica koja mogu vršiti zaštitu ovog moralnog prava autora, tako što je propisao da pored već gore navedenih subjekata, svako lice ima pravo da štiti paternitet i integritet autorskog dela.

Prenos putem ugovora – nije dozvoljen s obzirom da je svako raspolaganje ovim pravima *inter vivos* čl. 54. Zakona isključeno.

Trajanje moralnih prava autora – novim jugoslovenskim Zakonom o autorskom i srodnim pravima predviđeno je da imovinska prava autora traju 50 godina, što odstupa od roka koji je propisan jednom od direktiva EZ. Razlozi za ovakvo odstupanje su ekonomske prirode.

Kada se radi o trajanju moralnih prava autora, od tri moguća rešenja, trajanje za vreme života autora, (n.pr. u Austriji), trajanje u dužini trajanja imovinskih prava (n.pr. u Nemačkoj, Velikoj Britanji, itd.) i neograničeno trajanje (n.pr. U Češkoj, Francuskoj, Italiji, itd.) novi jugoslovenski Zakon o autorskim i srodnim pravima prihvatio je ovo posledenje rešenje, tako što u čl. 96. propisuje da moralna prava autora traju i po prestanku imovinskih prava.

Sudska zaštita moralnih autorskih prava je regulisana čl. 172. novog Zakona u kome se govori o građanskopravnoj zaštiti autorskih imovinskih i moralnih prava. Kada se radi o moralnim pravima autora Zakon daje pravo autora odnosno intepretatora na tužbu za naknadu neimovinske štete zbog povrede njihovih moralnih prava. S obzirom da iz formulacije čl. 172. (2) proizilazi da pravo na sudsku zaštitu imaju samo autor, odnosno interpretator, na pravo naslednika na naknadu eventualno pretrpljene neimovinske štete primenjivaće se opšte odredbe o naknadi štete iz Zakona o obligacionim odnosima. Inače, neimovinska šteta zbog povrede moralnih prava autora može nastati zbog povrede bilo kog od Zakonom utvrdjenih prava iz već citiranih čl. 14., 15., 16., 17. i 18.

Kaznenopravna zaštita - Zakon o autorskom i srodnim pravima u čl. 182. taksativno propisuje koje povrede moralnih prava autora i intepretatora predstavljaju krivična dela i utvrđuje krivičnu sankciju za počinioce takvih dela.

Pravo sledjenja

Ovaj institut autorskog prava prvi put je u Jugoslaviji bio uveden Zakonom o autorskom pravu iz 1978. godine. Na taj način zakonodavac je uskladio jugoslovensku zakonsku regulativu sa stavom 3., čl. 14. ^{ter} Bernske konvencije. Međutim, za razliku od novog Zakona o autorskim i srodnim pravima, raniji zakon nije propisivao rok u kome autor ima pravo da bude obavešten o novom sopstveniku svog originalnog dela, kao što nije utvrdio ni procenat autorovog učešća u prodajnoj ceni dela.

U čl. 31. i 32. Zakona o autorskom i srodnim pravima propisano je da autor dela likovne umetnosti, kao i autor književnog, naučnog i muzičkog dela, kada se radi o izvornom rukopisu ima pravo da bude obavešten o novom sopstveniku u roku od 30 dana, kao i da potražuje 3% od prodajne cene dela.

Ovo pravo autora Zakon reguliše u okviru poglavlja "Prava autora prema vlasniku primerka autorskog dela", dakle, u okviru posebnog poglavlja, izdvojenog od moralnih i imovinskih prava autora. Ovo bi trebalo shvatiti kao posledicu stava da *pravo sledjenja* ima u sebi kako elemente moralnih, tako i imovinskih prava autora. Ovaj dualizam pravne prirode ovog instituta ogleda se pre svega u činjenici da se autor ovog prava ne može odreći, a ni sa njim raspolagati *inter vivos*, dok isto pravo može da bude predmet nasledjivanja.

Iako je ovo pravo autora, kao što je već istaknuto bilo propisano ranijim Zakonom o autorskom pravu iz 1978. godine, s obzirom na nedorečenost formulacije zakonskih odredbi, nijedan autor, kao ni naslednik autora nije u Jugoslaviji do danas ostvario ovo pravo. Ostaje nada da je rešenje u novom Zakonu o autorskom i srodnim pravima primereno društvenom i ekonomskom razvoju, kao i osobenostima ambijenta u kome se vrši promet umetničkim delima.

Kada je reč o *trajanju prava sledjenja*, zakonodavac nije posebnom odredbom regulisao ovo pitanje. S obzirom da je imovinskopravna komponenta kod ovog prava dominantna, može se zaključiti da za pravo sledjenja važe rokovi trajanja predviđeni za imovinska prava autora.

Kada je reč o *gradjanskoj zaštiti* prava sledjenja, autor kao i drugi nosilac autorskih prava može u slučaju povrede prava istu ostvarivati u gradjanskoj parnici, a u smislu već citiranog čl. 172. (2) Zakona.

Kaznenopravna zaštita regulisana je u čl. 188, stav 3. Zakona.